

UREDNIŠTVO IN UPRAVA:
Videm, Via Vitt. Veneto, 32
Tel. 33-46 — Poštni predal (Ca-
sella postale) Videm 186. —
Poštni čekovni račun (Conto
corr. post.): Videm, št. 24/7418.

MATAJUR

GLASILO BENEŠKIH SLOVENCEV

NAROČNINA:
Za Italijo: polletna 300 lir —
letna 500 lir — Za inozemstvo:
polletna 600 lir — letna 1000 lir
— Oglasi po dogovoru.
Posamezna številka 25 lir

Leto XI. — Štev. 19 (227)

UDINE, 16. - 30. NOVEMBRA 1960

Izhaja vsakih 15 dni

BENEŠKA SLOVENIJA SE PREBUJA

Pokrajinske in občinske volitve z dne 6. novembra so imele velik odmev po vsej državi. O njih je razpravljalo tudi svetovni tisk, da bi presodili, na katero stran se je premaknilo politično težišče v Italiji. Številke kažejo, da je precej glasov zgubila krščanska demokracija, medtem ko je narasla socialna demokratska stranka, komunistična in začuda tudi miševci ali neofašisti.

Nas v Beneški Sloveniji pa zanima predvsem, kako so se pokazali pri volitvah naši ljudje.

Splošna sodba je ta, da se Beneška Slovenija prebuja. Naši volilci so se začeli zavedati, da lahko z glasovnico v roki pokažejo svojo zavednost in svojo moč. Prodrlo je tudi v naše vasi prepričanje, da si moremo in moramo priboriti v naših občinah in tudi v pokrajini pravico do soodločevanja v upravnih ter političnih zadevah.

Zakaj ne doslej?

Dolga leta so minevala ko se nismo smeli Slovenci v Beneški Sloveniji javno pokazati in udeleževati. Krivda pa ni bila naša, kakor si prisvajajo pravico soditi neki modrijani, ko trdijo, da nima smisla potegovati se za pravice beneških

Slovencev, češ da se jih sami ne zavedajo in da bi jih ne znali uresničiti, tudi če bi jih bili že dobili.

Po krivdi oblasti in takih laži-modrijanov so nas potiskali na stopnjo tretjega razreda slovenske narodne skupnosti v republiki. Prejšnje vladavine so našim ljudem odrekale celo najbolj temeljne naravne pravice (diritti naturali ali diritti dell'uomo), katere so danes vsaj zajamčene tudi nam na podlagi republiške ustave in izjave o človeških pravicah v čl. 15 in čl. 21.

Da nismo v krajih Beneške Slovenije mogli udeležiti svojih pravic, je krivda tudi v težkem gospodarskem položaju in iz tega izvirajočem izseljevanju v tujino. Prav to dejstvo se je v vseh svojih težkih posledicah pokazalo tudi pri letošnjih volitvah. Koliko naših izseljencev ni moglo izraziti svoje politične volje, ker niso mogli priti domov na volitve! Naj navedemo le par izglede. Vasi v občini Ahten imajo vpisanih 945 volilcev, glasovalo jih je pa samo 697. V občini Grmek ni glasovalo 450 volilcev, večina teh je izseljencev. Namesto odsotnih, so glasovali prišleci in odločili, kakšna bo v naši hiši občinska uprava. Podobno je tudi po drugih naših vaseh, kjer so nedomačini imeli besedo v naših soseskah.

Tretji razlog zakaj nismo doslej pod svojo streho mi ukazovali je bilo tudi pomanjkanje domačih izobražencev, ki bi v ljudskem imenu govorili. Vsi naši dosedanjí oblastniki, sto in več let nazaj, so budno pazili, da je naše ljudstvo ostalo brez šol in neizobraženo. Namenoma so hoteli iz naših vasi in iz naših ljudi narediti neko folklorno skupino, katero naj bi tuji proučevalci smatrali za neke sorte muzejsko relikvijo brez življenjskih pravic. Ljudem so še dovoljevali, da se pase nad svojo romantično preteklostjo, samo da ne občuti pereče sedanjosti in se uspava. Približno tako je delala stara Avstrija, ko je še stokala italijanska Lombardija pod njenimi žandarskimi bajoneti. Razborite patriote je skušala speljati s časopisom »La Biblioteca Italiana« v neko klasicistično-konservativno smer, da ne bi poslušali domoljubnih čustev, katere je n. pr. Silvio Pellico odkrival v listu »Il Conciliatore«.

Toda časi se spreminjajo!

Ljudstvo terja svojo pravdo

Ko je dana možnost, pokažejo tudi pri nas, da niso masa topoglavcev in se ne dajo več zastrašiti ali z manganom ali z grožnjami. Takih burk so se naveličali naši rojaki!

Pri zadnjih volitvah so pokazali, da se prebujajo, da znajo terjati svoje pravice. Ni jih zastrašila huda gonja, ki jo je zlasti krščanska demokracija naperila proti našim kandidatom. Zavedne Slovence je hotela izključiti iz občinskih zastopstev; prodane kimavce bi še vpregla v svoj voz. Naši pogumni možje so pa le stopili na volilne liste in ljudstvo jih je podprlo s svojim zaupanjem.

Velikega pomena in dokaz zavednosti je tudi ta, da je naš narod po beneških vaseh prvič imel domačina za kandidata v pokrajinski svet. Slovenski domači kandidat je pritegnil nase okoli 1800 glasov. V prihodnosti bo treba povsod postaviti domače, zavedne in napredne može, ki bodo prav gotovo vili volilec poguma in prodorno zmagali.

Ob tem pregledu in kritični presoji upravnih volitev je treba ugotoviti še eno dejstvo da so prav napredni ljudje obnem najbolj zavedni Slovenci. Vzglede je v Tipani, kjer je bilo oddanih 319 glasov naprednim levim strankam in od teh 315 izvoljenemu slovenskemu kandidatu. Ti premisleki in ugotovitve bi morale postati smernice za bodoče upravno-politično delovanje v naših krajih.

Dejstvo je, da se ljudstvo Beneške Slovenije prebuja in da bo znalo pri prihodnjih volitvah, v demokratično svobodnem okolju, z glasovnico v roki izterjati svoje pravice.

Vsem našim zavednim in neustrašenim volilem pa naj gre pozdrav in zahvala za njih pogum. Kot največje plačilo pa bodi Vam vsem zavest, da ste položili temelj za boljšo usodo svojih otrok!

Protest proti nezakonitostim in terorističnemu pritisku!

Pisali smo že v našem »Matajurju«, kakšen pritisk in nasilje so izvajali v Tajpani na volivce, ki so se ali prijavili kot kandidati za napredno listo na občinskih volitvah ali pa dali svoje podpise za predložitev liste.

Tisti teror, ki so ga okusili bolj korajžni volilci pri predlaganju kandidatnih list, so občutili v večji meri skoraj vsi volilci

Politični krogi, ki so imeli do sedaj zmeraj v apaltu naše občine, so s cinizmi, nepoštenim in brezvestnim terorjem pritiskali na volivce, da morajo glasovati za to, da ostanejo v starih političnih rokah, da morajo ostati docela demokristjanske stranke.

Uporabljali so tista strahovalna sredstva, ki najbolj vplivajo na ubogega preprostega kmeta, delavca, brezposelnega

Memoriale al Presidente del Governo

Onorevole Professore AMINTORE FANFANI
Presidente del Consiglio dei Ministri — ROMA

Signor, Presidente,

le sottoscritte organizzazioni politiche e culturali, rappresentanti la minoranza slovena che vive nella Repubblica e nel Territorio di Trieste, nel prendere visione del disegno di legge per l'istituzione delle scuole in lingua slovena, presentato dal Governo alla Camera dei Deputati, esprimono la propria soddisfazione per il sensibile contributo che tale atto apporterà alla definitiva regolamentazione di un settore di vitale importanza per la minoranza, confidando di vedere prossimamente risolti pure gli altri urgenti problemi tuttora pendenti, benché ripetutamente sottoposti all'attenzione delle competenti autorità.

Non possiamo tuttavia esimersi dall'osservare che il disegno di legge non ha tenuto nella doverosa considerazione l'interesse e il diritto della minoranza slovena alla conservazione delle proprie caratteristiche nazionali e al suo libero sviluppo etnico-culturale in ossequio, anche alle norme ed ai principi della Costituzione della Repubblica italiana e del Memorandum d'Intesa di Londra.

Nel desiderio di portare il proprio fattivo concorso alla necessaria eliminazione delle gravi lacune del disegno di legge onde evitare che la regolamentazione proposta invece di risolvere il problema, lasci irrealizzate le naturali e legittime aspettative della minoranza e per contribuire così alla migliore comprensione e pacifica convivenza degli italiani e degli sloveni in queste terre, sottopongono alla Sua cortese attenzione le proprie osservazioni e le proposte di emendamenti relative alle disposizioni e ai principi fondamentali del progetto ministeriale.

Il disegno di legge prevede l'istituzione delle scuole con lingua d'insegnamento slovena nel Territorio di Trieste e nella Provincia di Gorizia. In tal modo viene ignorata la esistenza della popolazione autoctona slovena nelle zone di confine della provincia di Udine. Si rende pertanto necessaria l'istituzione delle scuole con lingua d'insegnamento slovena anche nella provincia di Udine in osservanza del disposto dell'articolo 6 della Costituzione repubblicana, che prevede la tutela delle minoranze linguistiche.

Onde ovviare a qualsiasi possibilità di dubbia interpretazione della dicitura «possono essere istituite in aggiunta alle scuole in lingua italiana, scuole con lingua d'insegnamento slovena» sarebbe opportuno omettere la parola «in aggiunta alle scuole in lingua italiana».

Data la peculiarità delle istituendo scuole e con riferimento ai particolari obblighi assunti con gli accordi internazionali, si propone che le scuole elementari possano essere soppresse unicamente con decreto del Presidente della Repubblica.

Per quanto concerne la disposizione che limita l'iscrizione alle istituendo scuole ai soli cittadini italiani appartenenti al gruppo linguistico sloveno, si osserva che nelle altre leggi scolastiche non vi è alcuna disposizione che vieti ai cittadini non italiani l'iscrizione alle scuole statali. La menzionata limitazione sarebbe pertanto, contraria alle norme e ai principi vigenti, e dovrebbe essere soppressa anche per salvaguardare l'uniformità delle disposizioni che regolano l'iscrizione nelle scuole statali.

La legge dovrebbe ispirarsi al principio — già accettato dal Governo col Memorandum d'Intesa — per il quale l'insegnamento verrebbe impartito nella lingua materna degli alunni. Pertanto non si ravvisa alcun motivo di natura pedagogica e didattica che giustifichi l'assegnazione delle cattedre di italiano nelle scuole secondarie slovene ad insegnanti speciali.

Il disegno di legge non prevede che i membri delle commissioni esaminatrici per i vari concorsi degli insegnanti per le scuole slovene debbano conoscere la lingua slovena. Poiché ciò sarebbe indispensabile, si propone l'integrazione della norma nel senso che i membri e i funzionari anzidetti debbono conoscere pienamente la lingua slovena.

Per le necessità pedagogiche e didattiche si propone che i servizi di vigilanza ed ispettivi siano affidati al personale avente gli stessi requisiti degli insegnanti.

Si ritiene inoltre necessario che i programmi di insegnamento e di esame per tutte le scuole slovene salvaguardino il carattere etnico-culturale degli alunni.

All'entrata in vigore della presente legge numerosi benefici previsti dalle leggi della Repubblica per il corpo insegnante non potranno essere applicati per il decorso dei termini. Sarebbe opportuno disporre perciò di un congruo termine per dar modo agli insegnanti delle scuole slovene di poter fruire di tali benefici.

I firmatari nel richiamarsi al documento redatto dalle associazioni scolastiche e culturali slovene, in cui vengono dettagliatamente chiariti ed esposti i postulati e gli emendamenti che dovrebbero essere tenuti in considerazione nella stesura definitiva della legge, confidano che il disegno di legge divenga quanto prima legge operante.

I sottoscritti colgono l'occasione per porgerLe, Signor Presidente, i loro deferenti ossequi.

Trieste, ottobre 1960.

PCI Federazione Autonoma di Trieste — PCI Federazione di Udine — PCI Federazione di Gorizia — Unione Socialista Indipendente, Trieste — Gruppo Sloveni Indipendenti, Trieste — Unione Democratica Slovena, Gorizia — Unione Democratica Slovena, Trieste — Comunità Cattolica Slovena, Trieste — Unione Cristiano Sociale Slovena, Trieste — Unione Culturale Economica Slovena, Trieste — Partito Socialista Italiano, Trieste — Federazione di Trieste — Partito Socialista Italiano - Federazione di Udine — Partito Socialista Italiano - Federazione di Gorizia — Unione Culturale «Giovanni Trunko», Cividale — Unione Culturale Sloveno Croata, Trieste — Centro di Cultura Sloveno, Trieste — Associazione Culturale Slovena, Trieste — Unione di Cultura Cattolica Slovena, Gorizia.

delavca, preproste naše gospodinjce in dekleta.

Prijeli so uboge reveže, ki ne morejo živeti od svoje zemlje in jim rekli: Postušaj, pazi, da boš volil našo demokristjansko listo, ker če ne, ne dobiš več subsidio, podpore, od občinske ECA. Enega po enega so prišli in ga ustrašili, da si ni upal drugače voliti kot pa so zahtevali nekdanji padroni na komunih.

Stotine in stotine ljudi so vzeli v škripce razni botogarji, ki dajejo blago na up. Ti botogarji so skoraj vsi na kandidatnih listah, da laže držijo v strahu ljudi. Rekli so ljudem, da ne bo dobival več blaga na up, če ne bo glasoval za njihovo kandidatno listo.

Tisti brezposelni, ki čakajo doma na slabo plačano delo po kantjerih, so dobili obisk od agitatorjev, ki so jim ukazali,

da morajo glasovati demokristjansko kandidatno listo, ako se trošta, da bo dobil delo v cantieru di lavoro.

Razni funkcionarji okoli organizacije »coltivatori diretta« so stare kmete in kmečke žene opozarjali, da morajo demokristjansko voliti, če hočejo, da bodo dobili kmečko penzijo.

V vaseh, ki ležijo daleč proč od komunkega sedeža, so hodili domači in tuji pritiskalci, ki so ljudem žugali, da vas ne bo dobila ali vodovoda ali boljše ceste ali iluminacije ali beneficije iz raznih fondov za melioracije štal, hiš, živine, če ne bodo glasovali za skupno vladno kandidatno listo.

Kdor ima otroke, je bil posvarjen, da mora voliti za vladine ljudi na komunu, če ne, bo njegovim ljudem slabo v živ-

(Nadaljevanje na 3. strani)

Spomenica predsedniku vlade

Prof. AMINTORE FANFANI, ministrski predsednik — Rim

Podpisane politične in kulturne organizacije, ki zastopajo slovensko manjšino, živčo v italijanski republiki in na Tržaškem ozemlju, so pregledale zakonski osnutek o ustanovitvi šol s slovenskim jezikom, ki ga je predložila vlada poslanski zbornici, ter izrekajo svoje zadovoljstvo za znaten prispevek, ki ga bo to dejanje doprineslo k dokončni ureditvi življenjsko važnega področja za manjšino, zaupajoč, da bodo kmalu rešena tudi druga nujna vprašanja, ki še vedno čakajo na rešitev, čeprav smo nanje že večkrat opozorili na pristojnih mestih.

Ne moremo pa vendar mimo tega, da ne bi opozorili, da zakonski osnutek ne upošteva koristi in pravic slovenske manjšine za ohranitev narodnih posebnosti in svobodnega etnično-kulturnega razvoja, in to v skladu z določbami in načeli republiške ustave in londonske spomenice o soglasju.

Zelimo doprinesiti svoj prispevek k potrebni odpravi hudih pomanjkljivosti zakonskega osnutka, da bi tako preprečili, da bi predlagana uzakonitev, namesto da bi rešila vprašanje, ne izpolnila naravnega in zakonitega pričakovanja manjšine, in da bi s tem prispevali k boljšemu razumevanju in mirnemu sožitju Italijanov in Slovencev na tem področju. Zato Vam vljudo predložujemo svoje opazke in spreminjavalne predloge glede na določbe in na osnovna načela vladnega osnutka.

Zakonski osnutek določa ustanovitev šol s slovenskim učnim jezikom na Tržaškem ozemlju in v goriških pokrajinah. Na ta način pa se popolnoma prezira obstoj avtohtonega slovenskega prebivalstva na obmejnem področju videmske pokrajine. Zato je potrebna ustanovitev šol s slovenskim učnim jezikom tudi v videmski pokrajini, kar je v skladu z določbo člena 6 republiške ustave, ki govori o zaščiti jezikovnih manjšin.

Da bi se izognili vsakršni možnosti dvomljivega tolmačenja besedila »smejo se ustanoviti dodatno k šolam z italijanskim jezikom šole s slovenskim učnim jezikom«, bi bilo primerno, da bi izpustili besede »dodatno k šolam z italijanskim jezikom«.

Upoštevač svojico posebnost šol, ki naj bi se ustanovile, in posebne obveznosti, ki so bile prevzete z mednarodnimi sporazumi, predlagamo, naj se tudi osnovne šole smejo ukiniti le z dekretom republiškega predsednika.

Glede določbe, ki omejuje vpisovanje v ustanovljajoče se šole samo italijanskim državljanom, ki pripadajo k slovenski jezikovni skupini, pripominjamo, da v drugih šolskih zakonih ni nobene določbe, ki bi prepovedovala neitalijanskim državljanom vpis v državne šole. Omenjena omejitev nasprotuje veljavnim določbam in načelom, in jo je treba odpraviti tudi zato, da se ohrani enotnost šol, ki urejajo vpisovanje v državne šole.

Zakon bi moral sloneti na načelu — ki ga je vlada že sprejela s Spomenico o soglasju — da se mora pouk vršiti v materinem jeziku učencev. Zato ni nobenega razloga pedagoškega in didaktičnega značaja, ki bi opravičeval dodeljevanje stolic italijanščine v slovenskih srednjiholah posebnim učiteljem.

Zakonski osnutek ne določa, da morajo člani izpraševalnih komisij za razne učiteljske natečaje za slovenske šole poznati slovensčino. Ker je to neobhodno potrebno, predlagamo dopolnitev te določbe v smislu, da morajo navedeni člani in funkcionarji obvladati slovenski jezik.

Glede na pedagoške in didaktične potrebe predlagamo, naj se vodstvo in nadzorna mesta zaupajo osebjem, ki izpolnjuje iste pogoje kakor učitelstvo.

Razen tega je potrebno, da spoštujejo učni in izpitni načrti za vse slovenske šole etnično-kulturni značaj učencev.

Ob uveljavitvi omenjenega zakona ne bo možno več okoristiti se s številnimi ugodnostmi, ki jih določajo republiški zakoni za učno osebo, ker so medtem razni roki že zapadli. Zato je primerno določiti rok, da bodo mogli tudi učitelji slovenskih šol biti deležni teh ugodnosti.

Podpisniki se sklicujemo na dokumentacijo, ki so jo sestavile slovenske šolske in kulturne organizacije, v kateri so podrobno pojasnjene in razložene zahteve s popravki, ki bi jih bilo treba upoštevati pri dokončni sestavi zakona, in izražamo upanje, da bo zakonski osnutek čimprej postal veljavni zakon.

Podpisniki Vas, gospod predsednik, ob tej priliki spoštljivo pozdravljamo.

Trst, 25. oktobra 1960.

Sledi osemnajst podpisov zastopnikov političnih in osrednjih kulturnih skupin:

Tržaška avtonomna federacija KPI — Videmska federacija KPI — Goriška federacija KPI — Neodvisna socialistična zveza, Trst — Skupina neodvisnih Slovencev, Trst — Slovenska demokratska zveza, Gorica — Slov. demokratska zveza, Trst — Slovenska katoliška skupnost, Trst — Slovenska krščanska socialna zveza, Trst — Slovenska kulturno-gospodarska zveza, Trst — Videmska federacija Socialistične stranke Italije — Goriška federacija Socialistične stranke Italije — Tržaška federacija Soc. stranke Italije — Prosvetno društvo Ivan Trunko, Cedad — Slovensko-hrvatska ljudska prosveta, Trst — Slovenska prosveta, Trst — Slovenska prosvetna Matica, Trst — Zveza slovenske katoliške prosvete, Gorica.

Izidi volitev za pokrajinski svet v slovenskih vaseh
videmske province

O B Č I N A (Volilni sedeži)	KPI	PSI	PSDI	DC	MSI	PLI	Vpisanih volivcev	Glasoval- cev	% glasoval- cev	O p o m b e
AHTEN (slov. vasi)	45	83	102	399	5	9	945	697	70,3	Belih glasovnic 26 Neveljavnih glasovnic 28
4. Malina	15	19	12	157	2	5	337	222	65,2	
5. Porčinj	2	7	11	80	1	1	133	104	78,1	
6. Subid, Kancelirji	28	57	79	162	2	3	475	371	78,1	
B R D O	46	56	256	510	44	6	1544	1046	67,7	Belih glasovnic 32 Neveljavnih glasovnic 25
1. Brdo in Sedlišče	7	11	86	82	5	—	367	204	55,5	
2. Zavrh	8	3	9	158	4	—	280	189	67,5	
3. Ter	18	18	65	124	25	3	399	262	65,6	
4. Podbrdo, Njivica, Muzci	13	24	96	146	10	3	498	391	78,5	
D R E K A	7	37	10	289	9	133	904	504	55,7	Belih glasovnic 7 Neveljavnih glasovnic 8
1. Kras, Ocnebrdo, Trušnje	—	13	3	65	3	19	205	110	53,6	
2. Dol. in Gorenja Dreka in Tamar	4	2	3	91	4	26	247	132	53,4	
3. Prapotnica, Kraj	3	9	—	71	—	35	226	124	54,8	
4. Pačuh, Peternel, Obenije	—	13	4	62	2	53	226	138	61,0	
F A E D I S (slov. vasi)	90	97	55	539	25	5	1186	827	69,7	Belih glasovnic 30 Neveljavnih glasovnic 8
4. Čenebola,, Podvrata	38	52	26	179	12	2	439	309	70,3	
5. Podcerkev, Pedroža	4	15	19	220	3	2	386	263	68,1	
6. Ravne, Strmica, Gradišče, Podklap	48	30	10	140	10	1	361	255	70,6	
G O R J A N I (slov. vasi)	3	6	4	96	4	4	215	118	54,8	Belih glasovnic 1
3. Flipan, Sv. Maria Mad.	3	6	4	96	4	4	215	118	54,8	
G R M E K	23	145	105	376	26	25	1157	707	61,1	Belih glasovnic 25 Neveljavnih glasovnic 8
1. Zverinac, Sevcè, Slapovik, Kostne, Arbida, Podlak, Lombaj, Rukin, Skale	10	77	20	160	10	14	528	292	55,3	
2. Hlodič, Lese, Platac, Kanalac, Grmek Gor. in Dol., Brdo Gor. in Dol., Topolovo	13	68	85	216	16	11	629	415	65,9	
N E M E (slovenske vasi)	154	41	16	223	11	5	736	450	61,1	
4. Vizont, Viganti	35	12	—	67	—	—	180	114	63,3	
5. Krnice	24	8	5	83	7	1	162	128	79,0	
6. Črneje, Gorenje in Dobje	95	21	11	73	4	4	394	208	52,7	
PODBONESEC	20	249	199	1058	16	50	2497	1691	67,7	Belih glasovnic 54 Neveljavnih glasovnic 45
1. Laze, Landar, Tarčet	8	49	57	302	—	6	607	422	70,3	
2. Štupca, Arbeč, Zapatok	7	68	27	269	6	12	590	389	60,5	
3. Brišče, Ronac, Podbonesec	4	21	100	232	7	8	580	372	60,3	
4. Črni vrh, Pocejda	1	66	9	93	2	21	334	192	50,6	
5. Gorenji in Dol. Mersin	—	45	6	162	1	3	386	215	50,4	
PRAPOTNO (slov. vasi)	16	5	162	260	3	2	599	448	74,6	
2. Čala, Stara gora, Bukovica	12	—	77	112	3	1	286	205	71,6	
3. Bordoni, Podarskije, Oborče, Kodromac in Brda	4	5	85	148	—	1	313	243	77,6	
R E Z I J A	46	62	73	840	87	54	1937	1275	65,8	Belih glasovnic 71 Neveljavnih glasovnic 42
1. Bela in Ravenca	18	24	25	262	24	19	686	402	58,6	
2. Osojani, Njiva Liščeca	9	14	31	264	35	19	631	404	64,0	
3. Stolbica, Korita	6	10	7	221	9	6	416	294	70,6	
4. Učja	13	14	10	93	19	10	204	175	85,7	
SOVODNJE	13	205	35	459	13	77	1280	864	67,5	Belih glasovnic 39 Neveljavnih glasovnic 23
1. Sovodnje, Barca, Jeronišče, Duš, Jelina in Blažin	7	88	21	75	5	21	349	238	68,1	
2. Strmica, Matajur, Ložac	—	21	6	140	4	44	350	237	67,7	
3. Trčmun, Mašere, Čeplatisce	6	96	8	244	4	12	581	389	66,9	
S R E D N J E	6	171	12	392	8	61	1176	712	60,5	Belih glasovnic 41 Neveljavnih glasovnic 21
1. Srednje, Černetici, Prešerje, Dol. Trbilj, Klinac, Melina, Zamir, Podgora in Kobilca	5	75	7	140	7	48	498	302	60,6	
2. Gnidovca, Police, Duge, Gorenji Trbilj, Oblica in Ravne	1	96	5	252	1	13	678	400	59,0	
SV. LENART	34	126	34	607	33	216	1543	1108	71,8	Belih glasovnic 31 Neveljavnih glasovnic 28
1. Sv. Lenart, Utana, Jagnjed, Sevcè, Gorenja Mjersa in Jesenjè	15	41	11	184	14	94	546	373	68,3	
2. Ošnjè, Dolenja Mjersa, Škrutovo, Hlasta, Hrubja, Pikoni in Čemur	13	49	9	151	15	71	431	322	74,7	
3. Hrastovje, Kozica, Dolenje, Črnica, Čisnje in Puoštak	2	20	7	154	3	42	305	242	79,3	
4. Kravar, Ušivica in Ješica	4	16	7	118	1	9	261	171	65,5	
SV. PETER	77	326	256	829	26	58	1966	1643	83,5	Belih glasovnic 43 Neveljavnih glasovnic 28
1. Sv. Peter, Sarženta, Bjarč	21	88	71	284	14	18	661	517	78,2	
2. Dol. Brnas, Klenjè, Tarpeč	16	84	70	177	3	14	403	376	92,1	
3. Gorenji Brnas	16	35	45	130	1	2	283	238	84,4	
4. Ažla	21	65	47	133	7	18	362	306	84,5	
5. Petjah, Mečana, Lipa	3	54	23	105	1	6	252	206	81,7	
TAVORJANA (slovenske vasi)	26	14	6	200	1	4	440	251	57,0	
2. Mažerole, Tamore in Drejan	26	14	6	200	1	4	440	251	57,0	
T I P A N A	121	51	147	744	28	9	1908	1168	61,2	Belih glasovnic 42 Neveljavnih glasovnic 30
1. Tipana	25	11	30	211	1	1	399	289	72,4	
2. Viškorša	10	2	67	133	1	1	397	231	58,1	
3. Platišče	32	3	17	100	2	2	265	163	61,5	
4. Prosnid	34	10	10	149	20	3	382	241	63,0	
5. Brezje	8	5	9	81	3	—	228	115	50,4	
6. Krnahta, Debeleži	12	20	14	70	1	2	237	129	54,4	
SKUPAJ	727	1674	1472	7821	339	718	20033	13509	67,4	

Furlanska Slovenija stopa na novo socialistično pot

Nekaj se je prelomilo, nekaj novega se je zgodilo pri nas 6. novembra na komunalnih in provincialnih volitvah. Naši ljudje so si upali glasovati za čamparne napredne italijanske stranke, so šli, kot se reče, na napredne čamparne pozicije, tja kamor po svoji profesiji in socialni strukturi kot delavci in mali kmetje spadajo.

Po zadnji vojski smo imeli že precej raznih volitev: političnih in administrativnih in vsakokrat je vsaj v nekaterih občinah bilo nekaj naših volivcev iz slovenskih vasi, ki so bili za socialistične programe delavskih strank.

Toda pri letošnjih volitvah ni šlo samo za posamezne osebe, za nekaj sto oseb, ampak za nekaj tisoč, ki so padli za italijansko socialistično in komunistično stranko.

Ti tisoči socialističnih glasov pri nas so važni zaradi tega, ker so jih dali volivci, na katere so pritiskali z materialnimi

Protest proti nezakonitostim in terorističnemu pritisku!

(Nadaljevanje s 1. strani)

ljenju.

Strašili so emigrantske družine, da bo imel njihov emigrant sitnosti, ako ne bo do glasovali za stare komunske oblasti.

Kdor je v najmanjši javni službi, kdor je fornitor najmanjše stvari, vsak je bil posvarjen, da mora pravilno voliti.

V Furlanski Sloveniji ni namreč nobenega človeka, ki bi bil varen pred terorjem. Tudi ljudje, ki niso od nikogar odvisni, se bojijo, da bi se zamerili oblastnikom, ki bi jim morebiti škodovali nekoč v življenju.

Kot so splošne in tajne volitve, tako je splošno, toda netajen teror proti vsakemu volivcu. Vsi tisti, ki so volili za kakšno opozicijo, za napredne liste, so morali skozi šibe terorja in prevzeti nase breme groženj, da se mu bodo maščevali.

Organi javne varnosti so vedeli, kako se je pritiskalo z materialnimi grožnjami na volivce, kako morajo voliti. In vendar ni niti eden od organov interveniral, da bi po pozitivnih načelih volivnega zakona nastopal proti tistim, ki so s terorjem in moralnim pritiskom izsilili od preplašenih ljudi, prisilili povsod po naših krajih, da so morali glasovati za uradne kandidatne liste za občine in provincialne svete.

Vsak javen nastop, vsako demokratično spraševanje ljudi, vsak referendum, vse se v Furlanski Sloveniji sprevrže v najbolj grob materialni teror nad ljudstvom.

Vsak opozicijski napreden glas je v Furlanski Sloveniji dvakrat več vreden kot drugod, ker ga je volivec dal v težki tiski in velikem riziku, da se bodo lokalne oblasti stvarno nad njim maščevale, da bo resnično trpel škodo.

Ob tej priliki opozarjamo italijansko in slovensko javnost na stalno teroristično atmosfero v Furlanski Sloveniji in na težko borbo ljudi proti terorističnim nezakonitostim ob vsakih volitvah. Naša obtožba ni splošna, samo protestnega značaja, ampak stvarna, podprta z vsemi potrebnimi podatki in pričami.

in moralnimi sredstvi, da ne bi glasovali za napredne italijanske sile, ki hočejo, da bi se moralo spremeniti življenje na boljše tudi v naših majhnih hribovskih komunih.

Ti tisoči glasov za socialistične stranke pri nas so važni tudi zato, ker so raztreseni po vseh občinah Furlanske Slovenije in ne samo morda v dveh ali treh občinah kjer pridejo naši ljudje v kontakt z naprednimi furlanskimi delavci in kmeti. Polno glasov so dobile napredne italijanske stranke v slovenskih vaseh v furlanskih občinah Ahtenu, Nemah, Fojdi, Centi, Tavorjani in drugod, v slovenskih občinah Zahodne Benečije: Tajpani in Brdu in celo v zaprti Reziji; a vse polno socialističnih glasov je bilo tudi v Nadiških dolinah, ki do zdaj niso poznale drugega kot monopol konzervativizma in italijanskega zastarelega nacionalizma: Špeter je imel vse polno socialističnih in komunističnih glasov, prav podobno je bilo v Sv. Lenartu, kjer je prišla do veljave še manjšinska napredna lista, obširni komun Podbonesec je tudi nabral kar lepo število glasov, ki hočejo, da bi se za delavne ljudi spremenilo na boljše. Še celo male hribovske občine Dreka, Grmek, Sovodnje in Srednje imajo nekaj sto naprednih glasov, ki hočejo, da bi tudi pri nas, kot v ostali Italiji, zmogvale tiste sile, ki zahtevajo enakopravnost za vse ljudi, ki so bili zapostavljeni in izkoriščani.

Ko smo z veseljem brali o velikem številu novih socialistično usmerjenih furlanskih Slovencev v vseh naših krajih, nam je bilo kar žal, da toliko tisoč naših emigrantov ni bilo doma. Zakaj če bi se oni dali svoje volivne skede, bi bili več socialistični glasovi na volitvah samo opomin, protest in kontrola za sedanje stanje v naših komunih, ampak bi najmanj v polovici naših občin vzele valet v roke krepke socialistične roke, ki bi pometle grupe interesentov, afaristov

Bodoče naloge opozicije v naših občinah

Sestega novembra so bile pri nas komunalne in provincialne volitve. Te so prinesle takšne rezultate kakor pač morajo biti, če ni ena tretjina ljudi doma. Vse volitve po zadnji vojni so takšne, da ne more ena tretjina voliti, ker tačas še delajo vsi naši delavci v emigraciji.

Komune so sicer ostale vse v starih rokah, toda opozicija se je pojavila letos prvič z jasnim programom, da je treba celo vprašanje naših krajev v celoti reševati. Tudi letos smo imeli nekatere liste lokalnega značaja, ki so zahtevale majhne spremembe, kakšen vodovod, kakšno popravilo ceste ali kaj podobnega, toda nastopili so tudi možje na opozicijski listi, ki so pokazali problem naših komunov in pravi luči, ker so postavljali takšne programe, ki edini morejo popraviti ekonomsko stanje v naših krajih.

Napredek je v tem, da so začeli ljudje misliti, da morajo priti v komune takšni ljudje, ki bodo drugače gledali na vse ekonomske probleme v naših krajih. V komunih namreč sedijo ljudje, ki so tukaj doma in ti vedo, kako teče življenje. Če ti molčijo, potem ne ve nobeden, kakšna sila stiska ljudi in kaj je treba napraviti,

in konservativnih elementov iz naših občin. V občini Dreki je na primer volilo samo 504 volivci namesto 704, kar 400 emigrantov pa ni moglo voliti, ker so morali delati nekje v emigraciji. V sosednjem Grmeku ni od 1.157 volivcev volilo 450 delavcev, ki so v emigraciji. Takšna je situacija skoro po vseh vaseh v Nadiških dolinah. Od 50 do 25 od sto volivcev ni volilo, ker so bili na delu v emigraciji. Ni potreba, da se dosti sprašujemo za koga bi volili ti emigrantski delavci. Prav gotovo ne za tiste, ki so pripravili naše kraje, da morajo živeti od emigracije. V Zapadni Benečiji so morali biti tudi najbolj zdravi, pametni in pridni ljudje na delu v emigraciji, namesto da bi doma spravili občino v bolj pametne in poštenke roke. Iz Brezij jih je manjkalo ravno 50 od sto, skoro toliko iz Krnahte, Platiše in drugih vasi. Če bi se združili napredni socialistični glasovi tistih, ki so jih dali volivci doma z emigrantskimi, bi bilo konec sedanjih političnih klientel in tudi sedanjega političnega teroriziranja.

Nekateri politični krogi v naši provinci so se začudili, odkod toliko naprednih glasov, kako to, da se revna in zaničevana Furlanska Slovenija obrača kot njeni sosedje Furlani, kot toliko milijonov ljudi v Italiji, na levo stran in hoče biti napredna. Mi se temu političnemu napredku ne čudimo, ker vemo, da ni moglo biti drugače in tudi ne bo več drugače v bodočnosti. Eno je, da se je socialna struktura Furlanske Slovenije spremenila in da so kmetje in naši reveži postali delavci v emigraciji, druga pa je, da mi deset let trdo delamo, da deset let pišemo v naš »Matajur« in pravimo našim ljudem, da je njihovo mesto med naprednimi delavskimi socialističnimi krogi Italije. Prepričali smo naše ljudi, da jim je samo v socialističnih naprednih partijah rešitev, da jim more le socializem pravično in hitro rešiti njihove ekonomske socialne in narodne probleme.

Zato so mnogi glasovali letos socialistično, pri vsakih volitvah jih bo še več. Ne bo dolgo, ko bo v Furlanski Sloveniji zmagal socializem.

da bi velik del province, ki jo predstavlja Furlanska Slovenija, ne propadal.

Napredna opozicija, ki je prišla s svojimi določnimi borbenimi ljudmi kot manjšina v občinski svet v Tipani in Sv. Lenartu se ne bo borila za izboljšanje ekonomskega stanja v teh dveh komunih, ampak bo morala ob vseh prilikah opozarjati na celokupne ekonomske interese Furlanske Slovenije.

Volivci, ki so oddali svoje glasove za naprednega provincialnega svetnika v tistih komunih, kjer ni napredna opozicija nastopila s svojo manjšinsko listo, naj skrbno pazijo, kako bodo delali novo izvoljeni občinski svetovalci in naj glasno obravnavajo in kritizirajo vse kar je kritike vredno v naših občinah. In tega je več kot dosti v vseh naših komunih.

Napredni ljudje v naših krajih morajo tudi po volitvah voditi svojo akcijo za kontrolo javnega dela, morajo še naprej zahtevati vse tiste administrativne in ekonomske reforme, ki bodo rešile naše kraje. Vsi naši kraji propadajo in vemo, da smo izgubljeni, če se ne bomo gnali za spremembo sedanjih političnih razmer v naših krajih.

da je bilo v tem kraju križišče treh cest (trivium), ki so šle v tri glavne smeri. Se sedaj gre stara pot na Kokavo, t. j. proti avstrijski meji, po nekdanji Rimski cesti zgornjaj v bregu. Sedaj je v mestecu živahen promet, največ z lesom. Drugače so tu večje mehanične delavnice, električne centrale, papirnica, dve opekarni in pet žag. Poleti je vse polno letoviščarjev, pozimi pa smučarjev, ki najdejo v čednih hotelih vsakršno udobnost. Nekako v sredini gornjega dela mesteca je dekanjska cerkev v baročni slogu, okoli cerkve pa pokopališče, ki ima še od prej nemške napise. Pod cerkvijo gre cesta v spodnji del Trbiža, kjer so bolj preproste hiše raznih obrtnikov in manjših trgovcev. Take so tudi gostilne. Skozi Spodnji Trbiž pelje cesta iz mesta preko potoka Bartolo ter krene ena levo proti Rutam in Fužinam (Beli peči), druga pa naravnost proti jugu v Rajbl, kamor je z avtobusom samo pol ure vožnje.

Prebivalstvo Trbiža je bilo za časa Avstrije nemško, le posamezne družine so bile slovenske. Sedaj pa so tu skoro sami Italijani, le nekaj malega je še Nemcev in Slovencev.

Na travnati brežini ob vznožju zahodno pod Višarji vpadajočih pobočij je postavljena moderna vzpenjača z visečimi sedeži. Izpeljana je na Prižnik, od koder se pozimi spuščajo smučarji do potoka, poleti pa služi letoviščarjem v zabavo, pa tudi za vzpon na Višarje. Vožnja z vzpenjačo traja le 18 minut, nameravajo pa jo speljati dalje na vrh Florijanke.

Ravnanje z gnojem

Gnoj in gnojenje sta v kmetijstvu do ločilnega pomena za višino pridelka. Pri gnoju se začne in konča, vsa rastlinska proizvodnja. Gnoj ni brez živine. Umetna gnojila so samo kemični mrtvi dodatki, ki zboljšujejo učinek naravnega gnoja. Samo z umetnimi gnojili ni mogoče kmetovati. Umetnih gnojil je dosti, a so zelo draga. Kmet mora vedeti, da čim bolj smrdi okrog hlevov in gnojišč, toliko več dragocenega dušika uhaaja v zrak, dušik pa je — denar. Ta smrad je potrebno uloviti in ga spraviti na polje in

toliko manj bo potrebno kupiti umetnih gnojil.

Pri gnoju je najvažnejše, kako z njim ravnamo. Glavno je, da ga lepo zložite in močno potlačite. Vsak sproti in takoj. Zajeti morate tudi gnojnico, ki se steka s kupa, ter jo spraviti nazaj na kup. Tako boste imeli masten in težak gnoj, ki nekaj zaleže. Gnoj je treba skladati visoko, tudi do pet metrov, ker je tak gnoj najbolj uležen in najpravišneje preperel. Če bodo naši kmetovalci imeli takšen gnoj, bodo v mirni zavesti, da so storili vse, kar je bilo v njihovih močeh za boljšo produktivnost zemlje.

SPRAVLJANJE SADJA ZA ZIMO

Posebno skrb moramo posvetiti vzgojavanju sadja. Samo lepo, obrano in sortirano sadje prenesemo v shrambo. Navadna klet za shranjevanje sadja je največkrat neprimerna, ker je zrak v njej zatohel in vlažen. Če je le mogoče, ne spravljamo sadja, zelenjave in krompirja v istem prostoru, ker je sadje zelo občutljivo in dobi v takšnih shrambah za toholo - gniloben priokus. Najboljše je, če imamo za sadje klet, ki je kar se da čista in zračna. Čim manj je prostor izpostavljen temperaturnim spremembam, tem bolje se bo sadje ohranilo. Prostor za shranjevanje sadja tudi ne sme biti preveč topel ali pretirano suh. Vlažen zrak je nevaren le v slabo zračenih kletih, kjer se zrak ne menjava tako pogosto, kakor to zahteva spravljeno sadje.

Če smo primorani shranjevati sadje v suhem prostoru, potem ne zlagajmo sadežev posamično na police, ampak po več vrst na debelo, da ostanejo sadeži lepi in sveži. Prostor z vzlijenim sadjem naj bo do močnejše slane vedno odprt. Ko pritisne mraz, odpirajmo okna za nekaj ur opoldne.

ČESEN IN ČEBULA STA ZDRAVILNA

Česen in čebula sta izredno učinkovita domača pripomočka za zdravljenje vseh mogočih bolezni. Gospodinje bi morale vedeti, kako in v kakem primeru ju morajo najbolje uporabljati.

Poceni zdravilo proti kašlju je pražena (ocvrta) čebula, ki jo stisnemo in ji dodamo malo sladkorja. Tak sok uživamo vsak dan trikrat po eno žličko in kašelj bo kmalu minil.

Če na liste zrezane čebule, ki smo jo prej malo popekli na olju ali masti, položimo na tvor (forunkolo), se bo hitreje zgnojil in zacelil.

Proti poapnenju žil (sklerozi) in pri boleznih srca zdravniki vedno priporočajo česen.

Marsikdo česna in čebule neče jesti zaradi neprijetnega duha. Ti naj potem, ko so jedli česen ali čebulo, pojedjo žličko medu ali pa popijejo skodelico mleka in neprijetni duh bo izginil.

Avtobusi v razne smeri odhajajo s trga pred cerkvijo. Peljimo se torej s tistim, ki vozi v Rajbl. Ko preidemo Trbiški potok, krenemo naravnost proti jugu po takozvani stari Koroški cesti. Tod so se nekdanj vožili z Dunaja preko Predela v Gorico in Trst. Cesta se polagoma vzpenja ter doseže v Rajblu že nekaj nad 900 m nadmorske višine, dočim imamo v Trbižu le 751 m. Skoro ves čas spremlja mala Zilica (tudi Zilca ali Slica, kakor ji pravijo domačini), ki prihaja iz Rajblskega jezera. Voda Zilice je sicer kristalno čista, kadar pa je v obratu rajblska rudniška pralnica, postane motna in umazana.

Od Trbiža do Rajbla je 8 km. Med potjo se vozimo mimo treh naselij: najprej Flitschl (italijansko Plezzut), torej Mali Bovec, kjer je sedem hiš; dalje ob cesti, nekako sredi poti, je večje naselje s 15 hišami, to je Mrzla voda (nemško Kaltwasser, italijansko Rio Freddo), od koder vodi stranska pot na Višarje; malo pred Rajblom pa je ob cesti še par hiš, to je Muta (nemško Mauthen). Prebivalci so večinoma priseljeni Italijani, med katerimi je tudi še kak Nemec in Slovenec. Tako smo dospeli do naselja

RAJBL

ki je s svojimi 1450 prebivalci že malo mestce. Ko izstopimo na glavnem trgu sredi mesteca, kamor smo se vozili po ulicah z lepimi modernimi poslopji poleg nizkih še iz polpreteklega časa obstoječih hiš in koč, takoj opazimo, da smo v pravem rudniškem okolju. Razvita pobočja, vzpenjače, ki vodijo v rove, vse polno mehaničnih delav-

RIHARD OREL:

Kanalska dolina in njeni slovenski prebivalci

TRBIŽ

je bil v preteklosti imenovan tudi Tarvisia ali Trevisa, nemško ime je Tarvis, Italijani pa mu pravijo Tarvisio. Za časa Avstrije so ga tudi Furlani videmske pokrajine imenovali le z nemškim imenom Tarvis, šele po zasedbi je prišla do veljave italijanska oznaka. Trbiž je čedno malo mestce, sestojče iz dveh glavnih delov: Gornji in Spodnji Trbiž. Kot občina je leta 1924 štel 3700 prebivalcev, med temi 580 Italijanov; 2935 Nemcev ter nekaj Slovencev in drugih. Pri ljudskem štetju leta 1936 je Trbiž sam štel 2359 prebivalcev, sosedne vasi pa: Rute 534, Kokavo 350, Rajbl 1454, Plecut (Flitschl) 125 in Fužine 897 prebivalcev. V davnih časih so tud prihajale raznovrstne čete in tolpe iz Alp v beneško ravnino, o čemer pričajo razne izkopavine: star denar, orožje itd. Na plošči, vžidani v neko hišo, je nagrobni napis iz rimskih časov, podoban onemu v Zabnicah. V srednjem veku je bila tu dobro razvita železarska obrt. Mestce je bilo vsled vojsk tudi večkrat oplenjeno, posebno v Napoleonovem času.

Nastanek imena tega mesta je treba iskati v dejstvu,

za naše mlade bralce

Indija Koromandija

(Koroška narodna)

Na planini, kjer je bilo toliko mozaric, da vsa dežela ne bi premogla potrebnih golid, so si brihtne glave znale pomagati takole:

Izkopali so velik, velik bazar. Vanj pa niso napejali vode, ampak zgradili od brega do brega visok, obokan most. Nanj so od jutra do večera gonili krave. Kravarice so seделе na mostu in molzle v bazar, ki je bil do večera poln. Na bazar, napolnjen z mlekom, so se pripeljali moški s čolnic, v katerih so imeli sode. Vsak čolnar je imel s seboj tudi veliko grebljico. S to je posnel smetano in jo z lopato skidal v sod. Ko so bili sodi polni, so jih zabili in zvalili v dolino. Med tem, ko so se kotalili navzdol, se je v njih smetana zmedla in v dolino se je prikotali že sod z maslom. Tam so čakali na sode ljudje in, si razdelili maslo po teži. Ker tehtnice niso imeli, so dajali dobro vago, ki v nebesa pomaga. Za tehtnice so jim služile volovske gare. Tehtali so pa takole: Na oje je sedel debelih, drugi pa so metali maslo na zadnji konec gar. Ko se je oje z debelihom vred dvignilo, tedaj je bil na garah po stari dobri vagi ravno cent masla. Tako so prodajali maslo dan za dnem.

Na tem posestvu je bilo toliko ljudi, da so se pri jedi venomer vrstili. Prvi so prihajali, drugi že sedeli in jedli, tretji pa vstajali od mize, četrti si rahljali pasove pri hlačah, da se jim ne bi potrgali, in tako naprej ves božji dan. Dan za dnevom je bilo tako. Ker ni bilo toliko ljudi, da bi jim stregli, so si napravili od stopnišča navzdol do mize »rižo«.

Pastirjeva šala

(Indijska ljudska pripovedka)

Neka siromašna žena je šla skozi gozd. Ob cesti je rasio drevo, na njem pa je bilo mnogo zrelih sliv. Žena je opazila slive in si jih je poželela. V bližini je neki pastir pasel ovce. Žena je pristopila k njemu in mu dejala:

— Joj, kako sem lačna! Prosim te, povzpni se na drevo in mi naberi sliv!

Pastir se je povzpnil na drevo in vprašal ženo:

— Kakšne slive želiš — vroče ali mrzle? Žena mu je odgovorila:

— Nisem vedela, da rasejo na drevesu vroče in mrzle slive. Če pa, je že tako, kakor ti praviš, pa mi daj vroče!

Tedaj je pastir tresel veje in slive so pričele padati v prah.

Žena je pričela pobirati slive s tal. Ker so bile prašne, je z vsake odpihnila prah in jo vtaknila v usta.

Ko je pastir zlezal z drevesa, ga je vprašala:

— Saj te slive niso vroče!

— Zakaj pa piháš vanje, če niso vroče? — jo je vprašal pastir.

prav tako kakor v planinah, ko spravljajo hlode v dolino. Po tej riži je priletel ob vsaki besedi očenaša štrukelj. Zaseka pa je pritekala po žlebu, ki je bil zbit tik ob riži.

V tem kraju je bilo vsem ljudem prav dobro. Le eden je imel slabe čase, ker je moral živeti ob posebni hrani. Ta nesrečnejši je bil najet samo zato, da je sedel zapečku, tik dolge mize, in neprenehoma zabaval jedce s tem, da je zabavil zaradi prepričlo zabeljene hrane. Ako bi ta mož ne bil živel ob svoji hrani, bi seveda tega zabavljanja ne zmoget in jedci bi pozabili, da so štruklji še vedno prepričlo zabeljeni.

Ziljani so svoje dni prepevali:

Indija Koromandija!

V žlici kašo kuhajo,

s sirom hiše belijo.

Okoli hiše hodi pečen vol,

v ledjih ima zaboden nož,

da vsak si odreže,

kadar koli hoče.

Iz klobas obroče delajo,

iz špeha rante režejo!

Zviti služabnik

Srbska ljudska pripovedka

Neki pop je pogosto menjaval služinčad. Nihče mu ni bil povšeči. Noben služabnik namreč ni nikoli pokusil, ali je jed osoljena, dovolj kuhana in začinjena, kakor si je želel pop. Pa je prišel novinec in pop mu je naročil:

»Danes mi skuhaj za južino dve jajci, ampak glej, da ne bosta predolgo vrela. Ne smeta biti kuhani ne premalo ne preveč.«

»Prav, gospod, ne bojte se.«

Služabnik je spustil v lonec dve jajci in dobro podkuril. Ko je voda že nekaj časa klokotala, je vzel eno jajce in ga pojedel, da bi se prepričal, če je kuhano. Potem je odnesel popu preostalo jajce, ta pa ga je vprašal:

»Kje imaš pa drugo jajce?«

»To je drugo,« je odgovoril služabnik.

»Ampak kje je prvo?« je vprašal pop.

»Pojedel sem ga, da bi se prepričal, če je kuhano.«

»Kako — pojedel?«

Služabnik je vzel še tisto jajce, ki je bilo pred popom, ga olupil, vtaknil v usta in rekel:

»Takole.«

Volčja obljuba

Plazil se je volk k čredi in zašel v past. Naj je bil še tako močan in zviti, iz pasti ni mogel. Legel je in začel tuliti.

Drugo jutro je volka v pasti našel lovec, dvignil puško in pomeril vanj.

Ujel je deček v potoku deset rakov, jih položil v košaro, na vrhu zavezal ruto in jih odnesel domov.

Raki v košari gomazijo in iščejo pot na prosto. Dva raka sta našla odprtino in sklenila, da pobegneta. Lezeta, se prerivata, prepletata klešče, toda izmuzniti se ne moreta. Drug drugemu sta na poti.

Prvi reče:

»Jaz zlezem prvi.«

»Ne,« odgovori drugi, »najprej jaz, potem ti.«

»Jaz sem luknjo prvi zagledal, zato imam jaz prednost.«

»Ne, jaz...«

»Ti mi še ne boš ukazoval!... se razjezi prvi in pomoli rep iz košare.«

»A tako!« zakriči drugi, pograbi s škarjami prvega za brke in ga vleče nazaj v košaro.

»Nehajta, bedaka!« zakriči nanju star rak. »Vseeno, prvi ali drugi. Sicer bomo zaradi vaju vsi poginili!«

Toda bilo je že prekasno. Medtem ko sta se prepirala in ruvala, je prišel deček domov in raki so končali v loncu.

MANICA KOMANOVA

Zgodba o špicpajkeljcu

Zivel je kmet, ki ga je trlo silno uboštvo in mu je vedno manjkalo denarja. Misli je in misli, kako bi se dalo pomagati, a nobena srečna misel mu ni šinila v glavo.

Nekega jutra gre v gozd po drva. Spetoma zopet premišlja svoje uboštvo ter si zopet začne beliti glavo, kako bi s vendar izmotal iz zadreg.

Sredi gozda mu pride nasproti velik črn mož, nesoč na rami sod, napolnjen s samimi cekini.

Ta mož je bil — hudobec sam.

»Hoj, ta presneti denar, kako je težak!« vzdihne črnc in vrže sod s tako močjo na tla, da je sodu odstopilo dno in rumeni cekini so se kar zabliščali pred očmi ubogega kmeta, ki je bil ob tolikem bogastvu ves zmeden.

»Uj, kmetič,« reče črni mož, »vse to brezmejno bogastvo je lahko tvoje, ako v treh dneh zveš, kaj je meni ime. Ako bi pa tekom treh dni ne zvedel mojega imena, te vzamem s seboj in mi boš služil vse večne čase.«

Dolgo se je kmetič boril sam s seboj, ne vedoč, kaj bi storil. Slednjič je zmagal njegov pohlep po denarju in privolil je v čudno pogodbo. Udarila sta si s hudobcem v roke ter se domenila, da se snideta tretji dan ob isti uri in na istem mestu.

Kmetič je začel takoj pridno povpraševati za ime črnega moža, toda nihče mu tega ni vedel povedati. Obhodil je vse bližnje in daljne vasi, bil pri vseh čarovnicah, a vse povpraševanje je bilo zaman. Minil je prvi dan, minil je drugi dan, toda ubogi kmet ni mogel za nobeno ceno poizvedeti, kar je tako srčno želel.

Ko je napočil tretji dan, so se začeli kmetiču od strahu jeziti lasje. Pripravil se je na najhujše.

Kako rad bi bil ostal doma, a ni si

upal, misleč si: Pogodba je pogodba, in ako me ne bo o pravem času na določenem mestu, utegne priti hudobec k meni na dom ter me raztrgati na drobne kosce.

Takoj, ko je napočila določena ura, je odšel poln smrtnega strahu proti gozdu.

Ko dospe v gozd, ni bilo hudobca še nikjer videti. Hitro se skrije pod gost brinov grm ter tam dobro skrit neprestano gleda na določeni prostor. Vedno bolj ga je spreletevala groza.

Kar hipoma pa se strese ves gozd, zemlja čudno zabobni in na določenem mestu se prikaže, kakor bi iz tal vzrastel, črni mož s sodom na rami.

Ozira se na vse strani in ko vidi, da kmetiča še od nikoder ni, vrže sod na tla ter začne okrog njega plesati in peti:

»To je dobro zame,

da kmetič ne ve,

da je meni špicpajkelj ime!«

Kmetič, ki je pod grmom napol mrtev gledal ta prizor, je pri besedi »špicpajkelj« skoro zavriskal od samega veselja. Hitro, a previdno se je izkobilal izpod grma ter delal dolge ovinke, tako da je iz čisto druge smeri prišel k hudobcu.

Ko je hudobec zagledal kmetiča, je zarjul s prav peklenskim glasom.

»No, kmetiška para, povej, ako veš, kako je meni ime?«

»I, kaj bi ne vedel,« je dejal smeje kmetič.

»Torej kako se glasi moje ime?«

»Špicpajkelj!«

Komaj je kmetič to besedo izustil, je zatulil hudobec tako silno, da se je podrlo troje debelih hrastov. Takoj je izginil, kakor bi se v zemljo vdrl, pustivši cel sod denarja srečnemu kmetu.

Kmetič je potem ves vesel valil težak sod suhih cekinov proti domu in živel odlej srečno in zadovoljno do smrti.

Kmet in zemljiški gospod

(Kitajska pravljica)

Nekoč je kmet srečal na ulici zemljiškega gospoda in se mu ni priklonil. Zemljiški gospod ga je potegnil za rokav in vprašal srdito:

»Zakaj se mi ne prikloniš? Mar ne veš, da sem tukajšnji zemljiški gospod?«

»Vem,« je odgovoril kmet. »Ne razumem pa, zakaj bi se moral jaz prikloniti prvi?«

Pozabil si, da se morajo reveži zmeraj klanjati bogatim! Ti pa imaš na glavi manj las, kakor imam jaz kosov srebra v zaboju!«

»V kakšni zvezi pa je vse vaše bogastvo z menoj?« je vprašal kmet vljudo.

»Bogatina lahko napravim iz tebe!« je odgovoril zemljiški gospod. »Če hočem,

ti lahko dam polovico svojega denarja. Zato pa se mi moraš prikloniti prvi!«

»Če pa bom imel jaz toliko denarja kakor vi, čemu se vam bom potem klanjal prvi?«

»Dobro!« je zakričal trmasti zemljiški gospod. »Dam ti ves svoj denar, če se mi boš klanjal prvi!«

»Če bi mi dali ves svoj denar, je dejal kmet, »bi jaz obogatel, vi pa bi obubožali. Sami pa ste rekli, da se mora revež prvi klanjati bogatemu. Ko se bova torej srečala, se mi boste morali prikloniti prvi vi.«

Odgovorni urednik: Tedoldi Vojmir

Reg. Videmske sodnije št. 47

Tiska: Tiskarna L. Lucchesi - Gorica

nic, lepa visoka poslopja rudniških uradov in podjetij ter zakajeno ozračje nam to najbolj potrjujejo. Gruče rudarjev prihajajo in odhajajo v rudnik. Vzduh je nasičen z dimom, ki se dviga iz visokih tovarniških dimnikov. Neprestano dovažajo in odvažajo potrebne surovine in gradivo. Taka je slika, ki jo nam nudi rudniški center.

Domača cerkev je v primerjavi z visokimi poslopji okoli nje pravi pritlikavec, saj jo je komaj opaziti sredi moderne okolice. Sicer pa je svojevrstna, zidana v slogu, ki ga srečavamo po vsej Kanalski dolini, vendar je še manjša kot druge, morda z izjemo ene v Lužnicah. Ime je dobil Rajbl po prvih lastnikih rudnika, čigar odkritje sega daleč nazaj v leto 1456. Prvotno so tu kopali rudo blendo (Zinkblende) z malo primesi galene v višjih plasteh.

Sedaj kopljejo iz bogatih ležišč rudo, ki vsebuje svinec, cink in majhen odstotek železne rje. Rudnik se razteza do 240 m globoko pod mestecem in se vzpenja 450 m visoko gor v Kontji hrib (nemško Koentenberg in ne Koenigsberg, ker s tem nima nič opraviti; vendar so Italijani iz slovenskega imena Kraljeva špica napravili Monte Re, dočim izhaja pravo ime te 1912 m visoke gore iz njene naravne oblike: konta pomeni skok ali stopnico, kakršnih je v gori vse polno. Skupna dolžina vseh rovov znaša 70 km in je v notranjosti vse izdolbeno, tako da se je vsled tega leta 1908 ena hiša celo zgreznila. Zanimivo je, da vodi iz glavnega vhoda v rudnik 5 km dolg rov, ki se nadaljuje celo pod jezerom in pride na drugi strani pod Predelom pri Logu spet na dan. To je ostanek sta-

rega zapuščenega rova, ki je, ko je bil že izčrpan, služil in še danes služi rudarjem iz bovške kotline, da lažje in hitreje prihajajo na delo v Rajbl. V rovu so napravljene mostnice, po katerih tečejo na tračnicah rudniški vozički na motorni pogon. Pod mastnicami pa si utira pot potok, ki prihaja istotako v Logu na dan. Rudarji se tudi zdaj vozijo vsak teden enkrat sem in nazaj; ob izhodu jih pregledajo finančni organi, ker prekoračijo državno mejo. Prevoz traja eno uro, v rovu je tema in svetijo le rudarske svetilke. Svoječasno je prihajalo iz Bovškega več stotin delavcev, sedaj jih je le še kakih 80 in tudi to število pojava, ker gre za tuje državljane. Vendar so to starejši in zelo izkušeni možje, zato jih še drže. Rudnik še dalje vrtajo in razširjajo, začeli so riti tudi pod goro Peterih špic (Fünf-spitzen — Cinque cime), ki je zahodno na nasprotni strani Kontjega hriba, že v območju Mangrta. V rudniku samem je na primernem kraju velika votlina, izklesana kamenita dvorana, kjer imajo rudarji svoje shode in kjer praznujejo spominske dneve, posebno na dan njihove zaščitnice sv. Barbare, ko nastopijo vsi v svojih značilnih krojih.

Iz Rajbla vodita dalje dve cesti. Ena gre na desno do bližnjega jezera in dalje kraj potoka Jezernice (Rio del Lago), ki se ob južnem koncu izteka v jezero, vedno navkreber do znanega in važnega prelaza Zleb in potem po klancu v dolino Raklanice. Medtem ko se glavna cesta vzpenja proti Predelu, se od nje odcepi druga, ki ob levem bregu sledi jezeru in se vzpenja po ozkih in strmih ovinkih skozi predore, dokler se ne združi z glavno (sta-

ro) cesto malo pred Predelom. Tej cesti pravijo zimska in sluzi bolj v zimskem času, ker je zavarovana pred plazovi, dočim je glavna potelna, ki pa gre više gor ob rebrih. Od zadnje hiše v Rajblu pa do bivše trdnjave na Predelu je komaj pol ure hoda. Za prvim ovinkom v strmino so razvaline trdnjave iz leta 1809 (Napoleonove vojne), malo naprej pa italijanska obmejna napoleonica. Do spomenika, podobnega onemu v Naborjetu, trenutno ni mogoče priti (drž. meja), pač pa se nudi krasen razgled po okoliških vrhovih. Ob cesti na Predelu je nekaj hiš: ena je v Italiji, ostale štiri, kjer je v eni tudi krčma, pa so onstran mejnika v Jugoslaviji. Cesta v bovško kotlino pada polagoma v ovinkih, prvo naselje je Strmec, potem sledi Zgornji in še malo dalje Dolnji Log. Iz teh vasic je največ rudarjev, ki delajo v rajblskem rudniku.

Rajblsko jezero obkrožajo nebotičnikom podobni velikani, zlasti na južni strani se dvigata v ospredju Krivi rob (2006 m) in Jerebica (2352 m), katerih skloni vpadajo strmo proti jezeru. Jezero je dolgo poldrugi kilometer in do 500 m široko, največja globina pa znaša 30 m, dočim je ob bregovih tako plitvo, da sega pogled do dna. Takoj v začetku jezera je nedaleč od brega majhen skalnat otok. Barva vode je temna in se ob pogledu z vrha ceste zdi, kot da bi bila svinčene barve, medtem ko je od blizu zelenkasta, tudi vsled rastlin ob bregu okoli jezera. Verjetno je jezero nastalo vsled velikih naličkov, ki so napolnili kotlino, poleg tega pa ima jezero stalen dotok vode.

(Nadaljevanje sledi)